

D'allò tràgic, de la tragicitat i de les tragèdies

Enric Prats (Universitat de Barcelona)

Carles Garriga, Pau Gilabert Barberà (eds.), *Tragèdia i articulacions del tràgic*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona; col·lecció Filologia UB, 2019, 248 p.

Els darrers temps hem observat, en el món de l'educació, una invasió de propostes que han giravoltat la clàssica fórmula bonapartista segons la qual els fins justificarien els mitjans, de manera que ara semblaria que la forma s'ha imposat a la finalitat, o l'adjectiu al substantiu: uns mitjans lícits ja justifiquen la finalitat per si mateixos.

En temps de postmodernitats, la tecnologia dilueix les ideologies, i el poder se sotmet a la seducció de mercats globals que acaben imposant un pensament únic i unificat. La tragèdia pedagògica d'Europa, després d'haver exportat al món sencer durant més dos mil·lennis el pensament medular de la humanitat (des de la *Paidea* a la *Bildung*), consistiria a deixar caure l'home en l'absoluta solitud de l'atribut: el relat humanista, amb l'Home de Vitruvi com a emblema, quedaria desplaçat per narratives de caire posthumanista, on la discrepància aparent no seria més que un subterfugi per evitar una destinació coneguda.

Però «la tragèdia és l'eina literària per resoldre problemes», com recordava el professor Carles Garriga en la presentació del llibre que aquí queda ressenyat i que ha editat en col·laboració amb el també professor Pau Gilabert Barberà, tots dos de la Secció de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona.

I la tragèdia, com ja va anunciar Aristòtil a la *Poètica*, representa el gènere catàrtic per excel·lència, aquell on les pors dels humans contra el destí dels déus i la pietat que se n'espera tenen una funció pedagògica de primer ordre. I la tragèdia, per rebre el clau, és un gènere abandonat o, si més no, edulcorat pels drames de final feliç imposats per la indústria de Hollywood.

Tragèdia i articulacions del tràgic, la qualitat editorial del qual queda avalada per la trajectòria reconeguda d'Edicions de la Universitat de Barcelona, és un llibre que recull treballs filològics de destacats investigadors d'aquesta i altres universitats, de països diversos, amb un rerefons comú: les tragèdies de l'Atenes del segle v anterior a la nostra era encara són presents en manta projectes estètics contemporanis, no només en l'àmbit teatral, com s'encarreguen de recordar els treballs recollits en aquest volum.

Dotze treballs que van girant al voltant de la idea de la representació del tràgic i amb la voluntat de desvelar els mecanismes narratius de la tragèdia i les seqüeles en l'art contemporani. La factura de les aportacions són d'una qualitat filològica que no gosàriem valorar, tot i que intuïm un rigor metodològic fora de qualsevol dubte i que els experts sabran apreciar.

Però sí que en volem aventurar el seu interès pedagògic per tal com la tragèdia ha

estat expulsada materialment del món educatiu, on des de fa dos segles tot s'ha de moure per uns terrenys aplanats, a tot estirar una mica ondulats, però mai arrissats i, per descomptat, en cap cas per sendes que condueixin al barranc. L'educació tràgica seria un oxímoron i la pedagogia de la tragèdia, una agonia.

Com s'ha subratllat, el mètode filològic serveix per esbrinar com la ficció contemporània encara s'alimenta de les arts narratives de la tragèdia per representar el món. Així, per exemple, el mètode mític, que permet resseguir identifications paral·leles entre personatges creats per autors contemporanis i els personatges clàssics, o bé trobar les analogies en situacions, fenòmens o dilemes morals entre els originals i els epígons, té una utilitat pedagògica que solem explorar de manera espontània o automàtica, sense aturar-nos a reflexionar sobre els mecanismes que fan possible la seducció, l'emoció i, al capdavant, la catarsi o conversió del públic. Diríem que no cal insistir, per tant, en aquest potencial pedagògic amagat del gènere tràgic. La majoria dels treballs d'aquest recull ofereixen pistes d'aquesta tasca: des de les metàfores (l'aportació de Stefano Novelli) a les veus imitades com a «escenes comprimides» (Natalia Palomar); de les sinuositats expressives sota règims autoritaris (Esteban Calderón) a les ambivalències entre tragèdia i comèdia per minar els mites (Simone Beta); de la condició vigent i atemporal de la tradició clàssica com a font encara d'inspiració estètica (Pau Gilabert Barberà i Montserrat Jufresa) a les resistències de l'heroi a la tirania dels déus (Carles Garriga).

Sense voluntat d'exhaurir en detall les dotze recerques aquí recollides, sí que convé destacar dos elements que travessen l'obra ressenyada: des del punt de vista formal, la necessitat de revisar els originals grecs per identificar allò d'exemplar que pugui aportar per pensar i repensar modes

i maneres de l'educació i el pensament pedagògic actuals; amb una intenció més pregonada, la urgent revisió dels fins d'aquesta educació, bolcats a la satisfacció immediata i a la renúncia, ara sí tràgica, del seu sentit més profund. Sense anar més lluny, una educació que vol fugir del destí que espera a la humanitat, entesa en el seu sentit més global però també particular, no deixa de ser una fugida endavant. El problema de la llibertat aparent dels humans i el seu inevitable destí és un assumpte que les pedagogies contemporànies han negligit a favor d'activismes frenètics, pedagogies que anhelaven defugir l'avorriment amb la gamificació, o esquivar la racionalitat crítica amb homeopaties emocionals. Tot plegat, una ingent tasca, amb resultats sorprenents, per allunyar la tragèdia.

Probablement, l'educació dels darrers dos segles ha estat massa centrada a fer efectives utopies que dibuixaven un món millor i feliç. I també probablement, el projecte modern no deixava gaire marge més. De fet, l'educació contemporània és optimista per definició, si entenem aquest optimisme com una aventura que pretén aprofitar allò que les contingències permeten. Amb tot, no seria inversemblant pensar en unes pedagogies tràgiques ara que s'acosta el final de l'espècie, que no del planeta, i que els més visionaris comencen a imaginar des dels marges i les escletxes que la modernitat ha deixat obertes i que les postmodernitats han sabut aprofitar. La tragèdia, avui, consisteix a no pensar tràgicament.